

Ключевые слова: *экологическая безопасность, генетическая безопасность, управление качеством, конкурентоспособность.*

Abstract.

Kravchenko Yu.M., Antoshchenko V.V. Ecological safety and quality of agricultural products and their competitiveness in the context of international integration.

The article deals with ecological safety and quality of agro-industrial products, their influence on the competitiveness of products in the conditions of international integration. The extent to which greening of agricultural production and its potential for entry into the European space should be determined. The strengthening of globalization processes in the world, the orientation of Ukraine towards the European space make us adhere to the principles of sustainable development. In order to implement the principles of this concept in the agricultural sector, it is necessary to take into account the specificities of the industry. The implementation of the concept of sustainable development will create conditions for improving the economic, social, environmental situation in the country.

Key words: *environmental safety, genetic safety, quality management, competitiveness.*

УДК 338.48

«ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА» В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН МІСЦЕВИХ ГРОМАД

**БОНДАР Н.О., К.І.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА
ТОДРИНА І.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ**

Постановка проблеми у загальному вигляді. В даний час перехід до «зеленої» економіки є одним з пріоритетів світової спільноти на шляху до сталого розвитку. «Зелена» економіка - це система видів економічної діяльності, пов'язаних із виробництвом, розподілом і споживанням товарів і послуг, які призводять до підвищення добробуту людини в довгостроковій перспективі, при цьому не піддаючи майбутні покоління впливу значних екологічних ризиків або екологічного дефіциту. Туристична індустрія є одним із важливих секторів економіки, що визначається високою динамікою розвитку і залученням нових ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми розвитку «зеленої економіки» в індустрії туризму досліджувалися в працях А.О. Александрової, О.В. Вавілової, В.Ф. Кифяка, А. Ліманського, М.П. Мальської, М.Е. Немоляєвої, Д. Осипова, Г.А. Папирян, Я. Ружковського, Л.Ф. Хадоркова та інших. Проте, проблемам впливу «зеленого» туризму на економічний розвиток місцевих громад як сторони, що надає туристичні послуги, на даний час приділено ще недостатньо уваги.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у визначенні сутності «зеленого» туризму, а також аналіз основних проблем його впливу на економічний стан місцевих громад як приймаючої сторони та оцінки перспектив розвитку економіки «зеленого» туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) визначила туризм у числі десяти ключових секторів для переходу до «зеленої» економіки[5]. Всесвітня туристична організація (ЮНВТО) вважає, що туризм в контексті «зеленої» економіки означає туристичну діяльність, яка в повній мірі враховує поточний і майбутній економічний, соціальний та екологічний вплив, а також задоволення потреб споживачів послуг (туристів), індустрії та місцевих спільнот. Це не окрема форма туризму - всі види туризму повинні стати «зеленими» і стійкими, а саме:

1) оптимально використовувати ресурси навколишнього середовища, які є ключовим елементом для розвитку туризму, підтримувати ключові екологічні процеси і сприяти збереженню природних ресурсів і біологічного різноманіття;

2) поважати соціокультурну ідентифікацію місцевих громад, допомагати зберегти їх культурну спадщину і традиційні цінності;

3) забезпечувати життєздатну довгострокову економічну діяльність, що забезпечує справедливий розподіл соціально-економічних вигод для всіх залучених до туристичної діяльності сторін, включаючи задоволеність туристів послугами та стабільну зайнятість і доходи для громад, що їх приймають.

Індустрія туризму стикається з безліччю серйозних проблем, пов'язаних із «озелененням» і стійким розвитком. Конкретні завдання, які повинні бути вирішені, пов'язані з наступними сферами:

1. Енергетика і викиди парникових газів. Туризм є важливим джерелом викидів парникових газів в глобальному масштабі. Розвиток туризму пов'язаний із зростанням споживання енергії (в основному на основі відновлюваних джерел енергії) в подорожах, у тому числі на транспорті, в місцях проживання і в ході надання туристичних послуг.

Все це сприяє загостренню проблеми зміни клімату. За різними оцінками, на даний час економічна туристична діяльність вносить приблизно 5,2-12,5 % викидів всіх парникових газів [1]. Все це, в свою чергу, негативно позначається в тому числі і на перспективах самого туризму, збільшуючи невизначеність і ризики для його розвитку.

2. Споживання води. В індустрії туризму споживається велика кількість води, причому в перерахунку на одну людину, ці цифри в подорожах більше, ніж при перебуванні в країні постійного проживання. Так, за даними ЮНЕП, в Європі на кожного туриста в середньому споживається 300 л прісної води в день, а в дорогих готелях – до 880 літрів. Для порівняння: середньодушове споживання води на кожного європейця оцінюється в 241 л на добу [6, с. 31-32]. Вода в туризмі використовується як безпосередньо для пиття людей і гігієни, так і для озеленення ландшафтів, в готельному господарстві, об'єктах харчування, пралень, басейнах, спа, оздоровчих центрах і ін.

3. Відходи і стічні води. За оцінками ЮНЕП, кожен міжнародний турист в Європі в середині 2000-х рр. генерував, щонайменше, 1 кг твердих відходів в день, а в США – до 2 кг. У глобальному масштабі, за рахунок внутрішнього та міжнародного туризму в світі щорічно генерується 35 млн т твердих відходів на рік [6, с. 64-65]. Туризм може також безпосередньо впливати на якість води, наприклад, шляхом скидання неочищених стічних вод. Наприклад, за даними ВВФ, в середині 2000-х рр. скидання стічних вод з готелів безпосередньо в море було звичайною практикою в регіоні Середземного моря і лише 30 % з них перед цим очищалися [1].

4. Втрата біологічного різноманіття. Є багато прикладів, коли широкомасштабний туризм чинить негативний вплив на біологічні та екологічні системи, включаючи коралові рифи, прибережні водно-болотні угіддя, ліси, посушливі і напівпосушливі екосистеми гірських районів. Коралові екосистеми сильно постраждали внаслідок використання коралів для будівельних матеріалів для готелів; популяції риб скорочені через їх надмірний вилов для харчування туристів; ареали проживання багатьох біологічних видів порушені через неправильне розміщення туристичних будівель, автостоянок, полів для гольфу. Флора і фауна страждають і від створення пляжів. Збереження біологічного різноманіття визнано світовою спільнотою як найважливіше завдання, від якої залежить виживання і розвиток людства. Крім руйнування глобального та локального природного середовища, проблеми в цій галузі звужують можливості для розвитку місцевої економіки і породжують конфлікти з місцевим населенням.

При цьому ситуація значною мірою залежить від того, яким чином розвивається туризм, особливо в країнах, що розвиваються. У зв'язку з цим в світі ведеться велика робота по інтеграції принципів сталого розвитку в процес планування туризму. Наприклад, ЮНВТО та Конвенція про біологічне різноманіття (КБР) розробили Керівні принципи КБР з біологічного різноманіття та розвитку туризму.

5. Культурна спадщина. Інтерес туристів до унікальних культур може привести до негативних наслідків і серйозних руйнувань місцевих спільнот. Зростає число негативних прикладів погіршення ситуації в унікальних місцях через велику кількість відвідувачів, комерціалізації традицій і загрози для культурного виживання спільнот внаслідок незапланованого і некерованого туризму. Туристичні напрямки найчастіше створюються аутсайдерами (зазвичай зі схвалення уряду) в областях, які корінні або традиційні громади вважають своїми і де розвиток туризму було б, з їх точки зору, небажаним. Це створює конфліктні ситуації, які роблять співпрацю і отримання взаємної вигоди дуже складними [2]. Останнім часом стало зростати усвідомлення проблеми впливу туризму на культурну спадщину з боку урядових, міжнародних та недержавних організацій, а також індустрії туризму.

Існує нагальна потреба не тільки відповісти на описані вище виклики і знизити негативні наслідки туризму, а й максимально використовувати потенціал «зеленого» туризму для сталого розвитку місцевих громад, які надають туристичні послуги.

Туризм може сприяти економічному зростанню. В середині 2000-х рр. економіка туризму становила 5 % світового ВВП і надавала близько 8 % від загальної зайнятості [4]. Ця галузь займала четверте місце в світовому експорті (після паливної, хімічної та автомобільної промисловості). Індустрія туризму набуває дедалі більших обсягів протягом останніх 60 років, а останні 20 років зростає в середньому на 4% на рік. Причому в світі, що розвивається, обсяг економіки туризму збільшується більш швидкими темпами, ніж в розвинених країнах. Випереджаючими темпами розширюється туристична галузь в країнах з перехідною економікою: з 2000 року вона зросла більш ніж на 60 %. Прогнозується, що ці тенденції збережуться і в майбутньому [4]. Розвиток туризму дає стимул для розвитку інших галузей економіки (сільського господарства, харчової і переробної промисловості, транспорту та інфраструктури, будівництва, сфери послуг та ін.)

Як показують дослідження, на вибір туристів в усе більш значній мірі впливають екологічні міркування – все більше людей враховують здоров'я довілля при плануванні подорожей і воліють зупинитися в

екологічно безпечному готелі. Такі споживчі переваги дають додаткові імпульси ініціативам щодо впровадження «зеленого» туризму.

Здатність туризму створювати робочі місця, стимулювати економічне зростання, накопичувати іноземну валюту, удосконалювати інфраструктуру і сприяти охороні навколишнього середовища робить цю індустрію привабливим засобом для боротьби з бідністю і прискорення місцевого розвитку. Як приклад можна привести Кабо-Верде: країні вдалося перейти з категорії найменш розвинених країн до п'ятірки африканських країн із найбільш ефективними системами управління завдяки туризму, який став ключовою рушійною силою розвитку. Подібний досвід склався у Руанди, Кенії, Ямаїці. Тому розвиток туризму може внести важливий вклад в реалізацію цілей сталого розвитку.

При належному управлінні розвиток туризму принесе вигоду не тільки країні в цілому, але й окремим регіонам і місцевим громадам.

У процесі планування туризму необхідно враховувати можливості отримання зайнятості та гідних умов праці для місцевого населення, а також такі важливі для локальних спільнот фактори, як поліпшення інфраструктури, доступ до послуг водопостачання, санітарії, охорони здоров'я та освіти. Розвиток туризму надає жінкам, молоді та знедоленим групам з обмеженими можливостями значну можливість стати виробниками туристичних послуг навіть у регіонах, де розвиток інших секторів економіки є проблематичним.

Однак вплив туризму на сталий розвиток не є однозначним: цей сектор може здійснювати як позитивний, так і негативний вплив у залежності від того, як він планується, розвивається і управляється.

Для стимулювання «озеленення» туризму необхідний комплекс сприятливих умов:

1. Орієнтація на приватний сектор.

Туризм – різнорідна індустрія, тисячі різних фірм працюють в різних областях туристичної індустрії – масового туризму, екотуризму, пригодницького, сільського туризму, круїзного, оздоровчого туризму та інших. Основну частку на ринку займають підприємства розміщення, харчування, туроператори, транспортні, рекламні компанії. Більшість підприємств галузі - малий і середній бізнес: так, невеликі готелі складають в середньому 80 % всіх готелів світу, а в Європі цей показник сягає 90 % [5]. «Озеленення» туризму неможливо без підтримки різних видів компаній з урахуванням їх розміру, сфери діяльності та специфіки.

2. Розвиток діалогу з представниками туристичного сектора.

Асоціації компаній, що працюють у сфері туризму, грають важливу роль в «озелененні» туризму, тому їх участь в розробці і впровадженні нової політики сталого розвитку вкрай важлива. Все більше туристичних фірм впроваджують концепцію корпоративної соціальної відповідальності. У фарватері цього процесу – великі фірми, проте величезний потенціал закладений у малих і середніх компаніях [3]. Асоціації туристичного бізнесу відіграють важливу роль в утворенні МСП в галузі «зеленої» економіки. Особливу роль в цій області можуть грати міжнародні інститути фінансування для розвитку – наприклад, вони можуть підтримувати проекти в області ефективного використання ресурсів (зниження споживання води, невідновлюваних джерел енергії, скорочення викидів вуглекислого газу та відходів, збереження біологічного різноманіття), заохочувати використання передових визнаних на міжнародному рівні стандартів сталого туризму.

3. Управління, планування та розвиток туристичних напрямків

При плануванні туристичних напрямків часто недостатньо враховується екологічна складова, тим часом це є ключовим моментом для «озеленення» туризму. Як показують дослідження, багато осіб, які приймають рішення, про це навіть не замислюються, а якщо і задумуються, то їм часто не вистачає знань і досвіду для реалізації принципів сталого розвитку туризму на практиці. Необхідне створення потенціалу та інституційне зміцнення в цій області для повного врахування взаємозв'язку економічних, екологічних і соціальних факторів.

Потрібна розробка стратегій розвитку сталого туризму на основі передових підходів і досвіду в цій галузі, за підтримки політичного керівництва країни, регіону або окремої місцевості, з чіткими механізмами і індикаторами здійснення, за участю різних міністерств і відомств, туристичного бізнесу, неурядових організацій, місцевої влади і широкої громадськості.

4. Фіскальна політика і економічні інструменти

Перехід до «зеленого» туризму потребує використання передових інструментів державного регулювання, таких як фіскальна політика, державні інвестиції і цінова політика для різних суспільних благ. Інвестиції уряду повинні бути зосереджені на стимулюванні переходу до екологічно безпечних технологій в індустрії туризму, підтримки ініціатив як з охорони навколишнього середовища, так і по створенню доданої вартості. Необхідно стимулювання надходжень інвестицій у туристичний сектор, які поряд з економічною ефективністю сприяли б

вирішенню екологічних та соціальних проблем, особливо в країнах, що розвиваються. Особливе значення має мобілізація місцевих інвестицій.

Висновки. Таким чином, впровадження екологічно безпечних моделей в індустрію туризму та споживання туристичних послуг є досить перспективним напрямом сталого розвитку місцевих громад як приймаючої сторони, яка надає туристичні послуги. Разом із тим, конкурентні переваги «зеленого» туризму потребують синергетичного посилення, через реалізацію цілеспрямованої регуляторної політики в природоохоронній, соціальній, транспортній сферах та ціноутворенні. При цьому слід послідовно усувати збої ринку туристичних послуг, уникаючи створення додаткових спотворень через урядове втручання.

Література.

1. **Білоус С.В.** Організаційно-економічні засади розвитку туристичного бізнесу України: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03 / **С.В. Білоус**; ЛНУ ім. І. Франка. – Львів, 2012. – 20 с.

2. **Воронянський О.В.** Економічна політика держави в сучасній Україні: короткий огляд / **О.В. Воронянський** // Гілея. – Київ, 2012. – Т. 59. – С. 692-697.

3. **Воронянський О.В.** Економічний аспект туристичного бізнесу / **О.В. Воронянський, Н.О. Бондар** // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2017. – № 188. – С. 21-29.

4. **Кифяк В.Ф.** Організація туризму / **В.Ф. Кифяк**. – Чернівці : Книги-XXI, 2008. – 344 с.

5. **Мальська М.П.** Ємність та еластичність попиту на ринку туристичних послуг / **М.П. Мальська, Ю.С. Занько** // Географія і туризм: національний та міжнародний досвід. Матеріали VI міжнародної наукової конференції. – Львів (Львів – Розлуч, 5-7 жовтня 2012 р.) : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – С. 240-244.

6. Програма ООН з навколишнього середовища // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемпученко (відп. ред.) [та ін.] – К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2003. – Т. 5. – 736 с.

References.

1. **Bilous S. V.** (2012). *Orhanizatsiino-ekonomichni zasady rozvytku turystychnoho biznesu Ukrainy* [Organizational and economic principles of development tourist business of Ukraine]. *Abstract of the dissertation of the candidate of economic sciences*; Lviv, p. 20 [in Ukrainian].

2. **Voronyanskiy O. V.** (2012). *Ekonomichna polityka derzhavy v suchasnij Ukraini: korotkyj oglyad* [Economic policy of the state in modern Ukraine: a brief overview]. *Gileya – Gilea*, Vol. 59, p. 692-697 [in Ukrainian].

3. **Voronyanskiy O.V., & Bondar N.O.** (2017). Ekonomichnyj aspekt turystychnogo biznesu [Economic aspect of tourism business]. *Visnyk Xarkivskogo nacionalnogo texnichnogo universytetu silskogo gospodarstva imeni Petra Vasylenka – Bulletin of the Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture*, No. 188, pp. 21-29 [in Ukrainian].

4. **Kyfyak V.F.** (2008) *Organizaciya turizmu [Organization of tourism]*. Chernivci : Knygy-XXI, p. 344 [in Ukrainian].

5. **Malska M.P., & Zanko Yu.S.** (2012). Yemnist ta elastychnist popytu na rynku turystychnyx poslug [Capacity and elasticity of demand in the tourist services market]. *Geography and Tourism: National and International Experience: Materialy VI mizhnarodnoyi naukovoji konferenciji. Lviv (Lviv – Rozluch, 5-7 zhovtnya 2012 r.) – Proceedings of the VI International Scientific Conference. – Lviv (Lviv – Rozluch, October 5-7, 2012)*, pp. 240-244 [in Ukrainian].

6. *Programa OON z navkolyshnogo seredovyshha [United Nations Environment Program]*. (2003). Yu.S. Shemshuchenko et al. (Eds.). Kyiv : Ukrayinska encyklopediya im. M.P. Bazhana, Vol. 5, p. 736 [in Ukrainian].

Анотація.

Бондар Н.О., Тодрина І.В. «Зелена економіка» в індустрії туризму: проблеми і перспективи розвитку в контексті впливу на економічний стан місцевих громад.

Туристична індустрія є одним із важливих секторів економіки, що визначається високою динамікою розвитку і залученням нових ринків. «Зелена» економіка - це система видів економічної діяльності, які призводять до підвищення добробуту людини, при цьому не надаючи майбутній покійності впливу значних екологічних ризиків. Туризм в контексті «зеленої» економіки означає туристичну діяльність, яка в повній мірі враховує поточний і майбутній економічний, соціальний та екологічний вплив, а також задоволення потреб споживачів послуг. В статті розглянуто проблеми, з якими стикається індустрія туризму в контексті екологічної безпеки та проаналізовано перспективи розвитку економіки «зеленого» туризму.

Ключові слова: туризм, зелена економіка, еко туризм, сталий розвиток, екосистема, місцеві громади.

Аннотация.

Бондарь Н.А., Тодрина И.В. «Зеленая экономика» в индустрии туризма: проблемы и перспективы развития в контексте влияния на экономическое состояние местных общин.

Туристическая индустрия является одним из важных секторов экономики, которая определяется высокой динамикой развития и привлечением новых рынков. «Зеленая» экономика – это система видов экономической деятельности, которые приводят к повышению благосостояния человека, при этом не подвергая будущие поколения воздействию значительных экологических рисков. Туризм, в контексте «зеленой» экономики, означает туристическую деятельность, которая в полной мере учитывает текущее и будущее экономическое, социальное и экологическое влияние, а также удовлетворение потребностей

потребителей услуг. В статье рассмотрены проблемы, с которыми сталкивается индустрия туризма в контексте экологической безопасности и проанализированы перспективы развития экономики «зеленого» туризма.

Ключевые слова: туризм, зеленая экономика, эко туризм, устойчивое развитие, экосистема, местные общины.

Abstract.

Bondar N.O., Todrina I.V. Green economy in the tourism industry: challenges and prospects for development in the context of influencing the economic condition of local communities.

The tourism industry is one of the important sectors of the economy, determined by the high dynamics of development and the attraction of new markets. Green economy is a system of economic activities that lead to an increase in human well-being, without exposing future generations to significant environmental risks. Tourism in the context of a «green» economy means tourism activities that fully take into account the current and future economic, social and environmental impact, as well as meeting the needs of service users. The article deals with the problems faced by the tourism industry in the context of environmental security and analyzes the prospects for the development of a green tourism economy.

Key words: *tourism, green economy, eco-tourism, sustainable development, ecosystem, local communities.*

УДК 338.43

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АПК

**КРУТЬКО М.А., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

**РИЖИК І.О., К.Е.Н.,
ПОЛТАВСЬКИЙ ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ
ПВНЗ «МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА Ю. БУГАЯ»**

**ПАНТУС О.С., АСПИРАНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогоднішній день актуального значення набувають загальносвітові тенденції розвитку новітніх технологій, які стимулюють прогрес інноваційної